

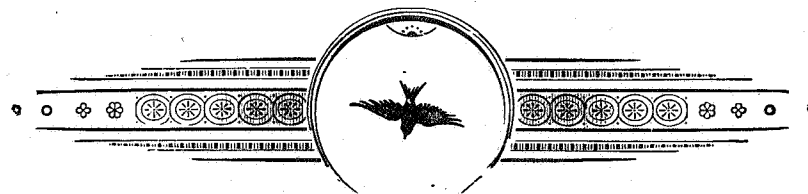
og gaaet paa med disse i Haanden. Kampen var meget haardnaffet og blodig. Uagtet der ikke havde været store Troppemasser i Jlden, saa var her dog kjæmpet med et Raseri og et Mod, som gjør denne Træfning til et mærkeligt Ufsnit af vor Krigshistorie.

Den 3die og den 5te August ere Mærkedage i denne; de ere tilige to af Trøndernes Hædersdage.

Man har tillagt Kampen ved Matrand en urigtig Betydning, som om den skulde have foranlediget Aabningen af de Underhandlinger, som førte til Konventionen i Moss. Men det er urigtigt. Disse vare allerede aabnede, forinden Gahns Nederlag var bekjendt. Men det formindsker ikke Seierherrernes Ære.

Snart efter ophørte, ved nævnte Konvention, den sidste Krig, som har været ført paa den skandinaviske Halvø. Men paa vor Krigshistories sidste Blad staar for alle Tider indstrevet andet trondhjemske Regiment, som var med at redde den norske Hærs Krigerære.

Dermed er da ogsaa denne korte Skildring til Ende.

Griffensfeld på Munfholmen.

Af

Rigsarkivar A. D. Jørgensen.

Et par kilometer nord ud for Nidelvens munding (Nidar-ø) ligger i Trondhjemsfjord en lille holm, der i oldtiden opnævntes efter Elven: Nidarholmen. Her var reftersted, og det fortælles, at Håkon jarls hoved her var bleven stillet op som mål for hans fjenders stenkast.

Da Knut den store havde fordrevet kong Olav Haraldsøn fra riget, grundlagde han her et Benediktinerkloster med engelske munke, det første i Norge; det fornyedes senere af Magnus Barfods lændermand Sigurd Uldstreng og blev da indviet til den hellige Laurentius. I årenes løb blev „Holme Kloster“, som det i regelen kaldtes, et velhavende abbedi, det eneste nord for fjeldene; dette abbedi spillede gentagne gange en fremtrædende rolle i tronfejderne. Særlig bekendt blev hertug Skules ven Rita-Bjørn (Skrive-Bjørn), der gjorde sit bedste for at støtte den genstridige jarl mod kong Håkon. En varigere berømmelse knyttede sig til klostret på Nidholmen ved den ældste fremstilling af Norges historie, der her er ført i pennen. Forfatteren var en norsk munk Tjodrik, i sidste tredjedel af det 12. århundrede; som grund til, at han påtog sig dette vanskelige arbejde, nævner han i tilegnelsen til erkebiskop Augustinus, at Nordmændene ikke burde stå tilbage for andre oplyste folk, hos hvilke forfædrenes ihukommelse holdes i ære.

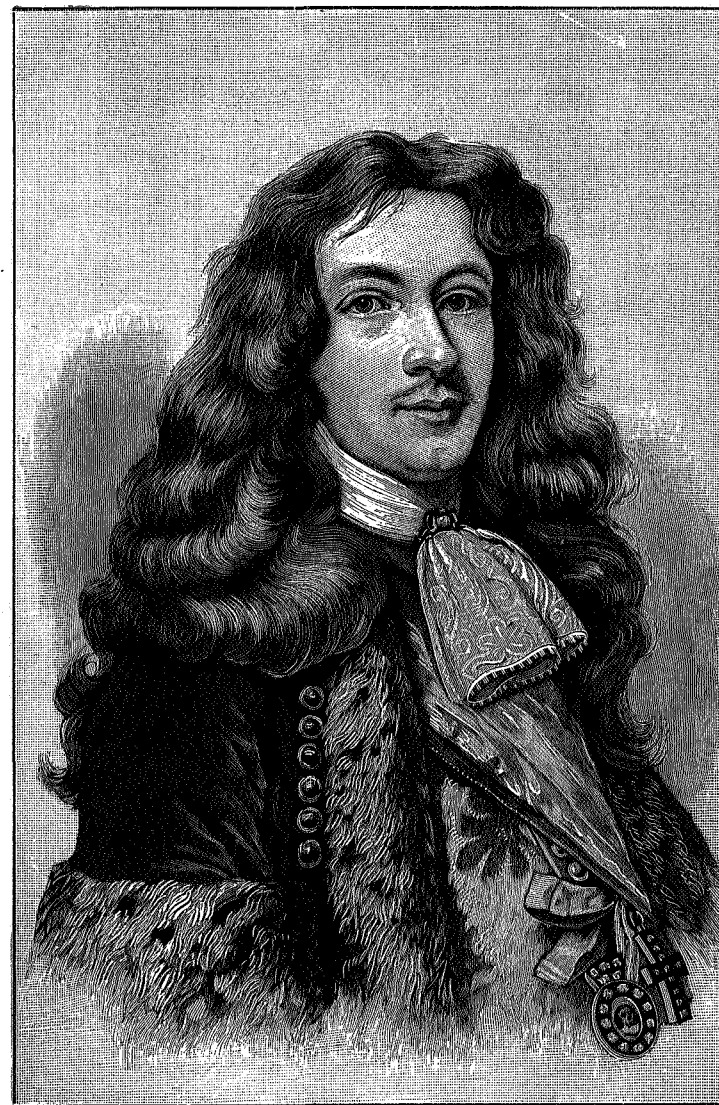
Klostret nævnes sidste gang i anledning af den ildsvåde, som i våren 1531 lagde det i aske; det samme uvejr, som ødelagde staden

og domkirken, slog også ned på holmen i det ensomme munkebo. Men medens man var travlt optagen af at genopføre hine, blev brandtomten på holmen liggende, reformationen jog munkene fra hinanden, og godset blev inddraget under kronen.

Nu minder kun navnet „Munkholmen“ om stedets lange ærefulde fortid. Det er nemlig ikke så, som man har ment, at det nuværende tårn skulde stamme fra klostertiden; middelalderens bygninger herude har rimeligvis alle været af træ; kirkegaarden blev brudt op og sløjset, da holmen befæstedes efter Svenskernes fordrivelse 1658. Den havde alt tidligere været en våbenplads, men først nu blev der anlagt faste skanser, og da de ikke viste sig holdbare, opførtes der, som det synes under general Rysenstens ledelse, et mægtigt stentårn med høi ringmur, støttet til 3 bastioner ud over holmen. Den runde ringmur, som kaldes „det store (yderste) tårn“ førte 9 stykker skyts, „kongens“ og „dronningens“ batteri henholdsvis 4 og 3, „Gyldenløves“, som kun var en udbygning fra „kongens“, et. Senere udvidedes befæstningen gentagne gange; 1689 byggedes der tre nye batterier, ligesom de ældre med mægtige murværk: „prinsens“, „Vedels“ og „Vibes“, de sidste til tårnets forstærkning, med ialt 8 kanoner; 1700 var der fornylig opført endnu to: „det sankede“ og „ravelinens“, med 10 kanoner. Holmen måtte nu siges at være en meget stærk våbenplads og et vigtigt led i Trondhjems udstrakte befæstning.

Herhen førtes da Peter Schumacher (Griffenfeld), fire år efter at han var bleven nedstyrtet fra sin højde som Danmarks og Norges mægtigste mand. Han havde hængslet i et skummelt og usundt fængsel i kastellet ved København, så længe krigen med Sverige varede; man måtte jo først og fremst vogte på, at en så farlig mand ikke faldt i fjendens hænder; han var jo bleven fældet som mistænkt for landsforræderi. Nu var krigen tilende, og da foråret kom (1680) „benådedes“ den stakkels livsfange med at overføres til et friere og sundere sted, langt fra hoffet og hovedstaden og alt det, som havde været vidne til hans storhed, hans forvildelser og hans fald.

Måske var det også hans fjender magtpåliggende at få ham fjernet fra kongens nærhed, da den offentlige mening forlængst efter hans ulykke var slået om og nu var tilbøjelig til at frifinde ham for al skyld. Dette var dog ikke tilfældet for de mere indviede, der havde været vidne til hans utallige overgreb og misbrug af sin stilling og næppe kunde tro andet, end at han havde været i forståelse med landets fjender eller i alle tilfælde overfor dem havde tilegnet sig hele den kongelige myndighed. Selv hans fortrolige ven, stattholderen i Norge,

Efter et Litografi af J. B. Regner.

Reproduceret af S. G. Olsen, Christiania.

Griffenfeld

U. fr. Gyldenløve, der dog havde undt ham en mildere skæbne, synes at have vedfændt sig denne mening ved den allegoriske fremstilling, han lod anvende på de jernovne, som støbtes på hans norske grevskab. Det er en efterligning af Rembrandts bekendte maleri: bortførelsen af Ganymedes ved Jupiters ørn, med den underskrift:

Da jeg greb overmand ved fod,
tog han mig bort med sig,
thi råder jeg min ven så god:
han spejle sig i mig!

Men Gyldenløve har dog måske bidraget til, at der nu blev gjort alvor af fangens overførelse til et mildere fængsel, og at han kom til Munkholmen, ikke til det ellers almindelig brugte Hammershus på Bornholm. I Marts 1680 sendte han ordre til Trondhjem om indrettelsen af „tvende bekvemme værelser udi det inderste tårn på fæstningen Munkholmen, således at de kan være varme og digte til at logere udi“, og der blev derefter gjort alt, hvad der kunde gøres, for at indrette en bolig i taarnets andet stokværk med kaffelovn og det nødvendige bohøve til fangen og hans tjener; i et særligt rum foran døren var der vagtstue.

Her blev Griffenfeld sat ind i begyndelsen af Juni måned 1680, for først at forlade stedet over 18 år efter. Tanken herom har noget afstrækkende. Vi efterlevende, der ved, at han var uskyldig i den brøde, som vilde have retfærdiggjort en så hård straf, har ondt ved at forsones os med, at denne tilfikkelse skulde ramme en mand med saa sjældne evner, der derved spildtes for vort fædreland. En del af skylden har han jo selv, en anden del falder på kongen og hans tillidsmænd, der ikke genoptog hans sag, men nøjedes med en dom, som var fældet i bevægede øjeblikke, om end i god tro. Men at udrede, hvad her har været misforståelse, frygt eller ond vilje, vil nu være umuligt; vi må nøjes med at henføre denne tragiske begivenhed til de ulykker, som træffer folk og riger, ligesom de træffer den enkelte, og som det fører til intet bagefter at gå i rette med.

Med hensyn til Griffenfelds forhold i fængslet er vi ret godt underrettede. Der blev sørget vel for hans forplejning; kommandanten fik godt 5 kroner om dagen i vor tids penge (med langt større køberne dengang) til derfor at skaffe ham mad og vin. Slægt og venner kunde sende ham penge, bøger og hvad han ellers trængte til. Fra sit vindu, til hvilket han maatte træde op på en skammel, havde han udsigt over den smukke fjord med dens livlige skibsfart og de rige og skønne kyster vestover mod fjordmundingen. Til sit selskab havde han

tjeneren og vagten, og det blev ej heller forment andre at se til ham. Således har kommandanten Svend Svendsen Skiens søn Tomas, senere prest og magister, givet en versificeret skildring af Munkholmen med en omtale af Griffenfeld som hans lærer. Han fortæller, hvorledes den nøgne ø kunde gøre ham tungsindig med sine levninger fra munkenes tid, ligstene og pandeskaller:

„Men når nu timen kom, jeg skulde gå i kloster
til den indmurede munk, der inden mange poster,
som alle væbned' var, sad fængslet nat og dag, —
hvad var den time sød, hvad var den tid mig glad!

Hans fængsel min fordel, hans fangebur min nytte,
mod hans omgængelse jeg ingen glæde skotte',
så lang var ingen dag, den var jo altfor kort,
når jeg ham hørte på, al travrighed gif bort.

Ej rigdom, men visdom, ej guld, men Gud han ej'de,
ej verdens pragt og stads gav ham her noget lejde,
endsskjønt han større stat og større himmelpund
besad, end verden tror, og nogen fige kund'."

Forfatteren udtaler derpå sin beundring for hans visdom og kundskab, både i verdslige og guddommelige ting, og sin beklagelse over, at alt dette gif tabt for den store verden, men:

„Han som en munk indluft, ja nofsom vel indmuret,
hel taalig sled sin tid, tålmodig sig i buret
fornejede, så jeg det friligt fige tør,
at Munkholm stige en munk ret aldrig havde før."

Den findsligere vægt, som den unge lærling fik et så stærkt indtryk af, og som også fremgår af hans bekendte ytring, at han befandt sig bedre i sit fængsel end forhen i sin velmagt, måtte dog efter sagens natur skifte med mange tunge og urolige timer. Det kunde ikke være andet. Atter og atter maatte han gennemgå sin fortids skiftende lykke, anklage og forsvare sig selv, føle hele byrden af sin ulykke og fatte nyt haab om en snarlig oprejsning. Håbet er jo det, som senest forlader den forladte. Hvor let kunde ikke kongens sind forandres, hans venners ord finde indgang, hans uskyldighed overfor den store anklage komme for dagen! År efter år bragte ham skuffelser, dag efter dag opgjorde han med sig selv, at der intet var at håbe, og at det var bedst således, og dog kæmpede livet og håbet atter og atter imod mistvivlen og sindets stille fred. Således er jo menneskenaturens får og denne bølge-

Reproduceret af P. G. Olsen, Esbjerg.

Munkholmen 1690.

Efter Baupell, Over Griffenfeld.

gang er betingelsen for, at ikke vort åndelige liv skal gå i stå og vor sjæl falde sammen.

Som vidnesbyrd om hans skiftende stemninger fremvistes i mange år efter de med tankeprog og vers overmalede vægge i hans kammer. Her var ord af alle tiders digtere, østerlandske sandsagn, bibelsprog og hans egne latinske vers. Af disse er enkelte opbevarede, dels omskrivninger af et par af Davids salmer, den ene klagende, den anden med trøst og oprejsning (23 og 42*), dels frit digtede om Munkholmen. Disse sidste er ligeledes betegnende for hans stemninger; den ene skildrer holmen, den er forfattet som i en leg med digtersprogets billeder; den anden giver et indblik i hans sinds dybe alvor og den fred, han havde tilkæmpet sig:

„Midt i søen opløfter sit stolte urørlige hoved
holmen, som fordum gav ly hættebærende mænd,
hætten den grå har nu vejet plads for skinnende hjelme,
stykkernes dundrende lyd lyder for flokkernes klang;
højt de minder med bulder og brag den glemfomme skipper
ydmøgt at hilse vort flag, som det er sømandens pligt,
„hør“, de råber, „høllø det svulmende topseil du stryge,
Nordens konge har her havgudens velde og ret!“

„Højt som et hav-åg Munkholmen ligger, de truende bølger
brydes skumrende mod fjeldets uroffede sten,
ja, den kaster tilbage det vrede hav fra sin side, —
se, det er lærdom for dig! fatter du klippernes sprog?
hvad mæler stenen og hvad det tårn, som står på dens skulder,
murtindens sluttede ring, mændenes årvågne vagt?
Mon ej, at Herrens navn for os er det stærkeste fæste,
stærk som en tilflugt i nød for den gudfrygtige sjæl?
Om dig slår freds den himmelske vagt, de salige skarer,
har du den levende Gud, hvad er da menneskets had?“

Der er opbevaret adskillige andre træf fra fangelivet, som dog alle ligner de her fremdragne. Griffenfeld underviste sin tjener, — i de sidste

*) Som lille prøve kan meddeles tonen i dem:

„Hvi skal her jeg gå tung og mod i tanke,
spottet, skudt tilside, fulgt af hån og latter
arge fienders fryd, fabel for en sløv og tankeløs mængde!“

„Bort fra mit åsyn, langt bort, beklæmninger, uro og sorger:
Gud er min hyrde god, intet skal fattes hans ven!
Se han mig fører til sollyse høje, til blomstrende enge,
til den rislende bæk, stille i træernes skjul,
han oprejser min sjæl, den forfræmte“

11 år var det den tidligere soldat Peter Nielsen, — og forskellige børn; han lånte bøger hos general Vibe i Trondhjem, især historiske; han forfattede et vidtløftigt register til „Danske lov“, hvis affattelse havde ligget ham på sinde i kancelliet, og han synes at have haft jævnlig besøg af tidligere bekendte, også før det i året 1695 ved kongelig ordre udtryffeligt blev tilladt ham at modtage sine venner, hvad der nær havde givet anledning til en almindelig folkevandring fra Trondhjem til Munkholmen. Særlig mindes overleveringen hans møde med en ungdoms kaldsfælle fra kancelliet, Peter Drejer, hvis ønske om at blive lagmand i Trondhjem han til sin tid havde opfyldt, idet han dog udtalte sin forundring over, at den begavede mand ikke vilde højere til vejrs. Da de nu mødtes i fængslet, sagde han stille: „Du var klogere end jeg, du Drejer!“

Der siges, at kommandanten tilbød ham at blive ført omkring på holmen under bevogtning; men herpå vilde han ikke indlade sig: „min konge har befaleet, jeg skal blive her i mit kammer“, sagde han. Når det derimod fortælles, at biskoppen Peter Krog skulde have fortrædiget ham og frataget ham pen og blæk, savner dette vistnok al hjemmel.

Men det indelukkede liv undergravede fangens helbred, og da han nåede om de 60 år, kom han til at lide af stensmerter. I sommeren 1698 må man i København have fået efterretning om hans sørgelige tilstand; thi der blev efter kongens ordre skrevet til general Vibe, at hans begravelse, hvis døden skulde indtræde, skulde foretages på majestætens bekostning og være sømmelig efter hans medfødte stand. Strafs efter blev der givet ordre til at overføre ham til Trondhjem, for at han der kunde være under stadigt lægetilsyn, om end tillige under stadig bevogtning.

Da generalen Johan Vibe havde modtaget denne befaling, sendte han strafs bud til fangen gennem kommandanten oberstløjtnant Hans Kyhn; et par dage efter tog han selv ud til holmen for at aftale det fornødne med Griffenfeld, som han fandt i sengen. Niffelds aften førtes han til bryggen og derfra til afdøde magister Ramus's hus, hvis ejerinde fru Anna Ramus var fraværende i København. Hun var en datter af kommandanten paa Munkholmen, og dennes hustru med pige tog med fangen for at holde hus for ham. Han var bestandig syg og meget lidende, råbte nat og dag paa lægen. Der var vagt ved døren, skønt det næsten saa ud som en spot, men den gjorde dog gavn ved at holde ubudne gæster borte; alle strømmede nemlig til for at se og tale med den navnkundige mand. Fra hans datters mand

baron Fredrik Krag i Jylland sendtes der ham en pengesum til fri rådighed; man håbede at få tilladelse til senere at føre ham ned til Danmark.

Henimod jul døde obl. Kyhn, og enken blev ude af stand til at fortsætte sin husholdning; generalen og andre venner maatte da sende fangen mad for at være sikre på, at han fik noget.

Han kom nu i huset hos Herman Treschow, en dansk født mand, som ejede det berømte jarlesæde Lade og var postmester i Trondhjem; han synes tidlig at have taget sig af Griffenfeld. Her lå han endnu et par måneder, elendig i sin hårde sygdom, og døde søndag morgen, 12. Marts 1699. Fra hans sidste tid er optegnet dette vers, hvori han synes at sammenstille billeder eller minder fra sine omgivelser, som vi nu ikke kender:

„Se lyffens Kontrafejl
se visdoms hus og tempell
se derhos alles vej!
tænk så ved det eksempel:
for døden intet kan,
når han sit bud fremsender,
ej flogskab eller stand,
han med- og modgang ender.
Lav dig da stedse til,
bliv klog i Gud og rolig,
lad trækkes, hvo det vil:
vi går til himlens bolig!“

Begravelsen fandt sted den følgende lørdag; — der var bestilt bedemand og ligbærere, følget blev bevertet i Herman Treschows hus, og der blev ringet med alle frue kirkes flokker. En mand, som var med i følget, optegnede mange år efter, at kun få standspersoner deltog, følget bestod af „menige borgere“. Kisten blev hensat i frue kirkes kor, indtil den senere på året blev ført ned til Vær kirke ved Stensballegaard, datterens herresæde. Herhen flyttedes også hans hustru fra det tidligere grevelige gravkapel ved Helligaands kirke i København.

Nogle få af Griffenfelds efterladenskaber opbevarede senere i mange år i Treschows slægt, der den dag idag som bekendt har store jordejendomme i Danmark og Norge.

Der var et portræt, et signet og et tøj. Tepotten er endnu bevaret hos kammerherre Treschow på Brahesborg; den er „af brun terra sigillata på gammeldags facon“, med sølvlænke på låget. Hans

efterladte breve, som blev fremlagte i retssagen mod ham, findes sammen med sagens acter i det danske rigsarkiv, men meget andet brændte med Kristiansborg slot (1794), og hvad der fandtes af optegnelser paa Munkholmen, er forlængst gået til grunde.

Med Griffenfelds fangeliv er et stort navn knyttet til Munkholmen og Trondhjem. Vel følges det ikke af mindet om store bedrifter, og vel er det stemmet af megen menneskelig skrøbelighed, men der hviler dog en glans over det som over få andre i Danmarks og Norges fælles fortid. Peter Schumacher havde taget dette navn efter sit adelige våben, griffen, det sagndyr, der snart siges at ruge over store og sjældne skatte fjernt imod nord, snart fremstilles som Apollons hellige dyr, sangens og visdommens symbol, snart betegner de høieste guddommelige hemmeligheder. Det var Griffenfelds storhed, at samtiden fandt ham svarende til dette navn. En rig og ualmindelig udviklet ånd, driftig i sine krav til livet, båret af store og stolte drømme, uimodståelig i sin tale. Og rig i ulykken, ydmyg og gudhengiven, uden anklager og bebrejdelser, da hans tunge skæbne var beseglet.

Han havde sat dybe spor i disse rigers styrelse; i sin faste tro på kongedømmets hellige ret havde han givet samfundsforholdene det præg, som de i lange tider beholdt, og det kunde skønnes, at han vilde have udrettet store ting, dersom det var blevet forundt ham at fortsætte sin styrelse i en række fredelige år. Som det nu kom, blev hans statsmandsgerning kun et brudstykke.

Men det mærkelige menneskeliv og den ualmindelige mand vil blive mindet, så længe de to nordiske folk holder deres fortid i ære, og Munkholmen er det sted, til hvilket hans navn frem for alt vil være knyttet.

Petter Tordenskjolds Barndomshjem.

2f

Constantius Flood.

Dmstaaende Billede gjengiver et Parti af Trondhjems Munkegade, saaledes som denne saa ud i Midten af Aarhundredet. I Baggrunden sees Domkirken, tilhøre i Gaden Latinskolen og „Harmonien“, længst henne i forgrunden Torvet med sin Vandkum og til venstre for denne et toetages Træhus med Bislag — det „historiske“ Hus, hvorom her skal fortælles.

Dette Hus tilhørte i 1670 Kjøbmand, tidligere Skipper Jan Wessel fra Bergen, der her fastede Bo og slog sig ned i Trondhjem efter sit Ægteskab med „ædelgydige“ Jomfru Maren Christopherdatter Schøller, eneste Barn af Christopher Eilertsen Schøller og Karen Nilsdatter Brynie(?). Det var en anseet og rig Slægt denne Schøllerske. En Justitsraad Schøller nævnes ved den Tid som Eier af Gjelme Gods, en foged, senere Assessor, Eilert Christophersen Schøller paa Kirkesæter i Hevne, Eier af det saakaldte „Hevnegods“. Ogsaa Marens fader var en af Byens mere velstaaende Borgere.

Jan Wessel, den unge 25aarige Skipper, der hjemførte „ædelgydige“ Jomfru Maren, var Søn af en Henrik Jansen Wessel, bosat i Bergen, hvor han havde kongelig Bevilgning paa at forsyne Kirkerne i Bergen By og Stift med Brød, Vin og Vokslys, „og skulde være forpligtet til samme Varer og Species oprigtige og gode at forskaffe og i forraad at have, saa at ei nogen Tid derpaa Mangel eller Brøst findes.“ Det var nu i Monopolernes mest gyldne Tidsalder;